

David Radek

 <https://orcid.org/0000-0002-4267-341X>

Ústav historických věd, Slezská univerzita v Opavě

Vytváření kacíře Případ Bolka V. Opolského*

Pokud bychom pohlédli do literatury zabývající se pozdně středověkými dějinami Slezska, případně dějinami husitských válek, velmi pravděpodobně bychom se setkali se jménem Bolka V. Opolského (přibližně 1400—†1460). Tento slezský zeměpán, vládnoucí části opolského knížectví s centrem v Głogówku, si již za svého života vydobyl nechvalnou pověst kacíře, případně člo- věka, co nežil podle křesťanského učení a prožil život ve hříchu. S těmito cha- rakteristikami se dodnes setkáváme na stránkách odborné literatury. Již celá řada badatelů se s pomocí více či méně promyšlených argumentů pokoušela prokázat, že tato pověst se zakládá na pravdě a Bolek V. byl skutečně jediným slezským husitou z řad tamních knížat. Podstatně méně časté jsou úvahy na téma, jak tato pověst vznikla, proč byl opolský kníže vykreslován jako heretik a jaké narativní prostředky doboví kronikáři využívali.¹

Ve výzkumu středověkých herezí se čím dál častěji setkáváme s názory, které zdůrazňují, že rozsáhlé popisy tzv. heretických hnutí byly často umělými konstrukty autorů stojících na straně křesťanské ortodoxie, které nemusely mít mnoho společného s realitou, a vykazovaly celou řadu stereotypních znaků. Heretické jsou na stránkách středověkých prací obvykle prezentovány jako reprezentanti „jiného“, představují cizí prvek v heterogenní společnosti a jako

---

* Předkládaná studie vznikla z mé disertační práce „Bolek V. Opolský. Život a legenda“ obhájené na Slezské univerzitě v Opavě v roce 2017. Práce vyšla tiskem jako D. RADEK: *Bolek V. Opolský (okolo 1400—†1460). Život a legenda*. Opava 2018.

¹ Obraz opolského knížete v dějepisectví jsem se pokusil nastínit v dříve publikované studii, viz D. RADEK: *Husův žák? Obraz Bolka V. Opolského v historiografii*. „Husitský Tábor“ 2017, nr. 21, s. 156—182.

takoví znamenají nebezpečí pro celou společnost. Současné bádání se bez větších výhrad shoduje v tom, že takto pojatá prezentace hereze autory zastupujících římskou ortodoxii, byla založena na opakovaných rétorických figurách, na jejichž význam upozornil již před mnoha lety Herbert Grundmann.² Ten také jako jeden z prvních vytvořil dodnes používané rozlišení jednotlivých figur či stereotypů. Typické bylo popisování nonkonformních náboženských hnutí prostřednictvím biblických motivů, mezi nejoblíbenější mezi středověkými učenci patřila slova o „vlku v rouše beránčím“, kdy vlk pochopitelně ztělesňoval kacíře. Zvířecí symbolika byla značně rozšířená v rámci protiheretického diskursu a po vlkovi můžeme sledovat také velkou popularitu lišky, jež často představovala kacíře v církevních exemplech.³ V podobném kontextu se můžeme setkat také se symbolikou koně, který mohl být vnímán jako ďáblovo zvíře, což je příznačné, protože většina středověkých učenců byla přesvědčena o tom, že hereze pocházela od ďábla a byla s ním nerozlučně spjatá.⁴

Základní autoritu ve vztahu k tzv. kacířům byl sv. Augustin, jehož popisy manichejců představovaly pro většinu autorů základní východisko ve vztahu k odlišným křesťanským náboženským proudům. Sv. Augustin přišel s pracovním postupem založeném na důkladném popisu hereze, následném vyvrácení daného učení pomocí biblických argumentů a konečně diskreditace vyznavačů z morálního hlediska. Další osvědčenou příručkou byla charakteristika heretiků z pera Isidora ze Sevilly, jež byla také populární po celé období středověku.⁵ Na tomto základě vybudovala církev rozsáhlý aparát určený k boji s herezí, který sestával z rozličných nástrojů, jako byly polemiky, soupisy kacířských omylů, kazatelské příručky či samotná inkvizice. Postupem času lze vypozařovat proměnu vnímání středověkých kacířů. Zatímco přibližně do čtrnáctého století byli heretické vnímání hlavně jako služebníci ďábla, kteří odpadli od pravé víry, v pozdním středověku se tento pohled proměnil a autoři navíc kladli důraz zejména na jinakost heretiků, kteří byli chápáni jako ohrožení společnosti. Často se proto můžeme setkat s popisy, které je dávají na roveň se

² H. GRUNDMANN: *Der Typus des Ketzers in mittelalterlicher Anschauung*. In: *Kultur- und Universalgeschichte: Walter Goetz zu seinem 60. Geburtstag*. Leipzig—Berlin 1927, s. 91—107. Také ve sbírce autorových studií, viz Týž: *Ausgewählte Aufsätze t. I.* Stuttgart 1976, s. 313—327.

³ Podrobně J.L. SACKVILLE: *Heresy and Heretics in the Thirteenth Century. The Textual Representations*. York 2011, s. 156—166.

⁴ Na symbolický význam koně upozornil A. REGIEWICZ: *Wizerunek heretyka w średnio-wiecznym piśmiennictwie polskim*. Katowice 2002, s. 119.

⁵ Viz C. BRUSCHI, P. BILLER: *Text and the Repression of Medieval Heresy: Introduction*. In: *Text and the Repression of Medieval Heresy*. Eds. C. BRUSCHI, P. BILLER. York 2003, s. 4—5. O díle sv. Augustina jako základním pramenu pro popis středověkých heretických hnutí srovnej také D. ZBÍRAL: *Největší hereze. Dualismus, učenecká vyprávění o katarství a budování křesťanské Evropy*. Praha 2007, s. 20—21.

zloději, vrahy, obecně se zločinci a podobné skutky jim byly také připisovány.⁶ Dábelská podstata jim byla prisuzována stále, protože podle učení církevních představitelů každý, kdo se stavěl proti autoritě církve, mohl být považován za ďáblova služebníka.⁷ Dábelské kořeny hereze jsou pouze jeden ze stereotypů, který byl spojován s kacíři. Ve středověkých kronikách se můžeme setkat s komplexním obrazem heretiků, jenž se z velké části skládá z topoi. Často se tak jedná o jakýsi ideální obraz kacíře, který nemusel mít s realitou příliš společného.⁸

Nabízí se aplikovat výše nastíněné východiska současné historické vědy na postavu opolského knížete Bolka V., jehož pověst kacíře jsem již zmínil. Před samotnou analýzou dochovaných narativních pramenů neuškodí shrnout životní osudy opolského zeměpána, které mohou naznačit, proč na něj doboví kronikáři nahlíželi jako na kacíře. Bolek V. se narodil okolo roku 1400 jako prvorozený syn Bolka IV. Opolského. O jeho mladí mnoho nevíme a s postavou mladého dědice opolského knížectví se tak setkáváme až okolo roku 1419, kdy došlo ke svatbě s polskou šlechtičnou a nevlastní dcerou Vladislava Jagelly Alžbětou Granowskou.⁹ Přibližně v této době byl Bolkovi V. vyčleněn vlastní úděl, jehož centrum se nacházelo ve městech Glogówek a Prudnik v oblasti moravsko-slezského pomezí. Po vypuknutí husitských válek přísahal mladý zeměpán věrnost Zikmundu Lucemburskému a v průběhu dvacátých let se také účastnil protihusitských akcí, nejvýrazněji na zasedání sněmu v Grodkově v předvečer husitských tažení do Slezska v roce 1427, kde se zavázal sestavit oddíl jízdních, kteří měli bránit Ostravu, jež se nacházela v držení opolských knížat a představovala významný opěrný bod slezské hranice. Polní vojska slezskou obranu ale bez větších obtíží v únoru následujícího roku překonala a udeřila na tamní knížectví, přičemž državy mladého Bolka V. se nacházely ve směru postupu husitů. Rozsáhlé zpusťování jeho držav, korunované dobytím Glogówku a Prudniku, jej přinutilo uzavřít s polními vojsky příměří.¹⁰

⁶ Podrobně H. GRUNDMANN: *Der Typus des Ketzers...*, s. 94—97.

⁷ Srovnej E. POTKOWSKI: *Stereotyp heretyka-innowiercy w piśmiennictwie kaznodziej-skim*. W: *Kultura elitarna a kultura masowa w Polsce późnego średniowiecza*. Red. B. GEREMEK. Wrocław 1978, s. 121—135.

⁸ K obrazu tzv. kacířů ve středověkých pramenech srovnej také sborník *Kacíři, barbari, nepřátelé. Odlišnost a stereotypy v pozdním středověku*. Edd. V. BAŽANT, V. VEJRYCHOVÁ. Praha 2016.

⁹ Vycházím z obecně přijímaného nástinu života Bolka V. z pera Kazimierza Jasińskiego, viz K. JASIŃSKI: *Rodowód Piastów śląskich. Piastowie wrocławscy, legnicko-brzescy, świdniccy, ziębiccy, glogowscy, żagańscy, oleśnicy, opolscy, cieszyńscy i oświęcimscy*. Kraków 2007, s. 578—579. Srovnej také literaturu uvedenou v následující poznámce.

¹⁰ Opolskému knížeti byla již opakovaně věnována pozornost v dějepiscectví — S. BRODKO: *Piast — husyta. Książę opolski Bolko V i jego ród*. W: *Z dziejów postępowej ideologii na Śląsku w XIV—XV w.* Red. E. MALECZYŃSKA. Warszawa 1956, s. 68—97. Případně W. DZIEWULSKI: *Pierwszy wolnomyśliciel polski*. „Kwartalnik Opolski” 1965, nr 2 (42), s. 5—14; TÝŽ: *Herezja Bolka Opolskiego*. „Studia z Dziejów Kościoła Katolickiego” 1960,

Když v roce 1430 polní vojska opět obrátila svou pozornost na slezská knížectví, rozhodl se Bolek V., nepochybně se souhlasem svého otce, připojit k husitům, aby ochránil vlastní území a snad také získal případnou kořist, jež by mohla vylepšit jeho tíživou finanční situaci. Spolupráce s kališnickými oddíly a jejich posádkami ve Slezsku trvala v omezené míře až do roku 1433, kdy byl opolský kníže poražen Mikulášem Ratibořským v bitvě u Rybníka. Nutno dodat, že nešlo o jeho první porážku, mezi léty 1430—1433 byl opakovaně přemožen slezskými oddíly, nicméně šlo o poslední porážku v této válce. Po bitvě u Rybníka se opolský zeměpán stáhl do ústraní a na husitské straně se již neangažoval.¹¹ Poté, co se jeho otec dohodl se Zikmundem Lucemburským, mohl bez větších obtíží obnovit svou pozici mezi hornoslezskými knížaty.¹² Bolkův mocenský vzestup se naplno projevil počátkem čtyřicátých let, kdy se opolský Piastovec postavil do čela nově ustanoveného knížecího spolku, který sdružoval hornoslezské zeměpány a čelnou svou pozici v Horním Slezsku udržel až do své smrti v roce 1460.¹³ V průběhu čtyřicátých let se zapojil do dlouholetého konfliktu mezi slezskými knížaty a polským královstvím souvisejícího s tzv. válkou o Siewierz, značně rozšířil své panství zejména o majetky opavských Přemyslovců a často se dostával také do konfliktů s vratislavským biskupem, případně samotnou oderskou metropolí.¹⁴ Na sklonku svého života neváhal podpořit kandidaturu Jiřího z Poděbrad na český trůn a zasadil se o jeho přijetí hornoslezskými knížaty. Věrnost kališnickému králi demonstroval společně s hornoslezskými knížaty vypovězením nepřátelství Vratisla-

---

nr 1, s. 181—193; Z. BERESZYŃSKI: *Książę opolsko-głogówecki Bolesław V Wołoszek*. „Ziemia Prudnicka” 2009/2010, s. 52—58. Nejnověji D. RADEK: *Itinerář Bolka V. Opolského*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 2016, nr 1, s. 103—124, případně TÝŽ: *Bolek V. Opolský*...

¹¹ Bolkovu činnost během husitských válek důkladně analyzoval M. WOŹNY: *Działalność polityczna Bolka V opolskiego w okresie wojen husyckich*. W: „Wieki Stare i Nowe”. T. 3. Red. S. FERTACZ, M.W. WANATOWICZ. Katowice 2011, s. 89—103.

¹² Bolek IV. jednal se Zikmundem Lucemburským v Bratislavě v průběhu roku 1435, výsledkem byla panovníkova listina, která rozhodla ve prospěch opolských knížat v jejich sporu s hlohovskými zeměpány, viz LBS, T. 2, nr 32, s. 329—330. Ke sporu srovnej W. DZIEWULSKI: *Terytorialne podziały Opolszczyzny w XIII—XV w.* „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1973, nr 3, s. 323—348. Nevíme, zda Bolek IV. jednal se Zikmundem i ohledně svého syna, ale vzhledem k jeho dalším životním osudům se to zdá pravděpodobné.

¹³ O Bolkově roli v hornoslezském knížecím spolku svědčí listina, kde je Bolek V. titulován jako „heuptman der fursten yn der Slesia“, viz AP ve Wroclavi, fond Akta miasta Wrocławia, Dokumenty, nr mikrofilmu T52126 (mikrofilm dokumentu 25 VIII 1440). Na význam Bolka V. ve čtyřicátých a padesátých letech upozornil již Z. BERESZYŃSKI: *Sprawy i polityczne tło napadów na Będzin i ziemię wieluńską w 1447 r. Przyczynek do biografii politycznej księcia opolsko-głogóweckiego Bolesława V Wołoszka*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 2004, nr 2 (60), s. 185—208.

¹⁴ K Bolkově expanzi srovnej D. RADEK: *Mocenské strategie Bolka V. Opolského na moravsko-slezském pomezí*. „Slezský sborník” 2017, nr. 2 (115), s. 23—40.

vi, která se zdráhala uznat Jiřího z Poděbrad králem.¹⁵ Završení panovníkova konfliktu s městem nad Odrou se již nedočkal, zemřel v květnu 1460.¹⁶

Na stránkách soudobých kronik byl Bolek V. obvykle líčen jako zatvrzelý kacíř a v jeho popisech můžeme nalézt celou řadu topoi a stereotypů, které se obvykle k nonkonformním náboženským proudům vztahovaly. Klasickým znakem, kterým se v očích církevních autorů heretik odlišoval od svého okolí, byla již od časů sv. Augustina pýcha. V křesťanském myšlení šlo o závažný hřích, jehož původ lze dle učení církve vysledovat až k samotnému Antikristovi. Z pýchy rovněž pramenila neposlušnost vůči církvi a setrvávání v kacířském bludu. Nepřekvapí proto, že i Bolek V. byl líčen jako pyšný či tvrdohlavý člověk.

Nejvýrazněji se tato charakteristika projevila v díle hlohovského kronikáře Kaspara Borgeniho, autora známých hlohovských análů, v proslulé pasáži popisující smrt opolského zeměpána, která bývá často citována i v odborné literatuře. Ústřední roli Borgeniho textu sehrává líčení smrti Bolka V., kterou autor popsal následujícími slovy — „Demum infirmabatur et debuit finem suum concludere juxta dictum commune: Qualis vita, talis finis etc. Misit sellare et praeparare optimum equum duem secum in curia habuit et fecit eum adduci, et dixit se non velle ad infernum invare pedestre, sicut et alii latrones, sed equitare, ut decet dominum. Et sic in illa fantasia mortuus est anno uts.,...“¹⁷ Opolský kníže si tedy v okamžiku, kdy si uvědomil, že umírá, nechal přivést nejlepšího koně, jakého měl ve stáji a se slovy, že by měl jet do pekla, jak se sluší na pána, zemřel. Hlavním motivem textu je nepochybně autorova snaha poukázat na pýchu Bolka V., který ani na smrtelné posteli nedokázal být pokorný. Pro středověkou mentalitu byl typický důraz na správné umírání, kdy člověk měl dodržet předem stanovený postup, čímž si usnadnil cestu ke spáse.¹⁸ Koncept dobré smrti byl pevně ukotven v křesťanském myšlení a byl rozvíjen křesťanskými učenci již od pozdní antiky.¹⁹ Kromě samotné zpově-

¹⁵ Pramen uchovává AP ve Wroclavi, fond Akta miasta Wrocławia, Dokumenty, nr mikrofilmu T53878 (mikrofilm dokumentu 25 VIII 1459). Edičně jej vydal H. MARKGRAF: *Scriptores rerum Silesiacarum oder Sammlung schlesischer Geschichtschreiber IX. Politische Correspondenz Breslau im Zeitalter Georgs von Podiebrad*. Hrsg. H. MARKGRAF. Breslau 1874, č. 439, s. 307.

¹⁶ Smrt Bolka V. zmiňují rozličné narativní prameny nejenom ze slezského prostředí, přehledně. D. RADEK: *Itinerář Bolka V.*, s. 124.

¹⁷ *Scriptores rerum Silesiacarum oder Sammlung schlesischer Geschichtschreiber X. Annales Glogovienses bis z. J. 1493. Nebst urkundlichen Beilagen*. Hrsg. H. MARKGRAF. Breslau 1877, s. 26—27. V nedávné době byl publikován i moderní překlad Hlohovských análů do polštiny, tam v úvodní studii také shrnutí dosavadních bádání nad pramenem — K. BORGONI: *Rocznik glogowski do roku 1493 (Annales Glogovienses bis z. J. 1493)*. Oprac. M. MROZOWICZ. Głogów 2013.

¹⁸ Představa dobré smrti přetrvala hluboko do raného novověku, srovnej M. KOLDINSKÁ: *Každodennost renesančního aristokrata*. Praha—Litomyšl 2001, s. 175—192.

¹⁹ Srovnej například S. BYLIŇA: *Religijność późnego średniowiecza. Chrześcijaństwo a kultura tradycyjna w Europie Środkowo-Wschodniej w XIV—XV w.* Warszawa 2009, s. 128—129.

di, která byla pochopitelně nezbytná, aby byl člověk očištěn od hříchů, bylo důležité, aby člověk nedával najevo bolest či zoufalství. V případě, že člověk daný postup naruší, třeba tím, že se nevyzpovídá, dává najevo bolest nebo se chová zpupně a hrozí mu, že bude zatracen. Pro středověké narativní prameny je typické, že popisy bouřlivého umírání byly vyhrazeny pro nepřítel, kacíře a podobně, což se zjevně odrazilo i v textu hlohovského kronikáře.²⁰

S motivem dobré smrti pracoval také krakovský kronikář Jan Dlugosz, který svým pojetím pravděpodobně inspiroval pozdější dílo Kaspara Borgeniho. Pýcha opolského knížete sehrává i zde klíčovou roli. V ideálním případě mělo umírání dobrého křesťana probíhat za přítomnosti kněze, který měl umírajícímu udělit poslední pomazání a vyslechnout si jeho zpověď. Jedině za dodržení těchto podmínek se dalo očekávat, že se duše zemřelého dostane do ráje. V případě Bolka V. se nic takového nestalo, a jak poznamenává krakovský kronikář, Bolek V. odmítl zpověď, tak jako ji odmítal po celý život. I v posledních okamžicích svého života zůstal opolský kníže pyšný a nehodlal se vzdát bludu, ve kterém žil.²¹

Již bylo řečeno, že většina dobových autorů byla přesvědčena o tom, že heretické myšlenky jsou úzce spojeny s ďáblem a vyznavači těchto myšlenek byli proto považováni za služebníky ďábla. Tyto představy se nevyhnuly ani opolskému knížeti. Není náhodou, že Kaspar Borgení zmiňoval koně, kterého si Bolek V. poručil přivést. V myslích středověkých učenců byl kůň zvíře, které mělo ďábelskou podstatu, je tedy příznačné, že si jej Bolek zvolil. Motivy spojenectví s ďáblem a tajemnými silami rozvíjel ve vztahu k opolskému knížeti také vřatislavský kronikář Petr Eschenloer. K okamžiku Bolkovy smrti zapsal: „Am dinstag vor Pffingsten was ein grawsam gewitter öbir die gancz Slesia, es filen steine als die gense eyr, als die enten eyr, diser hagil tat grossen schaden am getreide. Nymant gedocht grawsamer erschrecklichen gewitters, es werete vom morgen bis an andiren tag, dorynnen herczuge Bolko der grosse keczerre star und vorczweifelte an seinen ende.“²² Když opolský kníže umíral, celé Slezsko zasáhla dle Petra Eschenloera rozsáhlá bouře, provázená krupobitím, kdy padaly kroupy velikosti kachních vajec, které způsobily značné škody na úrodě. Bouře se utišila, až když „velký kacíř“ Bolek zemřel. Lze se oprávněně domnívat, že po přečtení těchto řádků neměl dobový čtenář žádné pochyby o tom, že opolský kníže byl ve spojení s pekelnými silami. Takto vedená argumentace byla ve vztahu k nonkonformním náboženským hnutím běžná.²³

²⁰ N. OHLER: *Umírání a smrt ve středověku*. Jihlava 2001, s. 80. Na příkladu smrti Václava IV. se problematiky dotkl F. ŠMAHEL: *Blasfemie rituálu, Tři pohřby krále Václava IV. V: Týž: Mezi středověkem a renesancí*. Praha 2002, s. 161—176.

²¹ Annales, lib. 12, s. 350.

²² Peter Eschenloer, *Geschichte der Stadt Breslau, T. I Chronik bis 1466, T. II Chronik ab 1467*. Hrsg. G. ROTH. Münster—New York—München—Berlin 2003, s. 349.

²³ Podrobně s řadou příkladů E. POTKOWSKI: *Stereotyp heretyka-innowiercy...*, s. 126—127.

Dalším typickým rysem dobového diskursu o kacířích byla představa jejich lstivosti či zákeřnosti. Pro mnoho autorů se nonkonformní náboženské myšlenky rovnaly zradě spáchané na křesťanském společenství. Pokud přihlídneme k výzkumům, které na toto téma prováděla L. J. Sackville, zjistíme, že stereotyp lstivosti se odrážel také v připodobňování tzv. heretiků ke zvířatům, zejména k lišce. Příznačná lstivost hereze se odrazila také v dobovém nahlížení na Bolka V. Nejčastěji s tímto motivem pracoval Jan Długosz, jemuž dávalo vojenské vystupování opolského zeměpána vůči polskému království celou řadu možností, jak jej představit jakožto zákeřného a lstivého kacíře. Nejvýrazněji se tyto představy projeví v Długoszových popisech závěrečného období vlády Vladislava III. Varnenčíka, kdy zároveň docházelo k prvním střetům nadcházející války o území Siewierze.²⁴

Popis Bolkova chování na sklonku vlády mladého Jagellonce patří také mezi jedny z prvních úvah, které krakovský kronikář věnoval opolskému knížeti, a příznačně se vztahuje k napadení krakovských kupců, ke kterému došlo v hornoslezském městě Kluczbork. K útoku na kupce došlo ve chvíli, kdy se polský král Vladislav III. připravoval na tažení proti Turkům a věnoval se tak především své uherské doméně. Vzhledem k jeho tragickému konci v bitvě u Varny nedlouho poté, co Bolek V. napadl jeho poddané, se nemůžeme příliš divit, že tento krok opolského knížete posloužil Janu Długoszovi k demonstrování faktu, že se jednalo o zákeřný a lstivý čin hodný zatvrdělého heretika, což doprovodil stručnou zmínkou týkající se neúspěšného manželství Bolka V. a také faktem, že se pošpinil husitskou herezí.²⁵ Długosz záměrně vysvětloval napadení a oloupení kupců lstivostí Bolka V. a na tomto místě již neuváděl, že čin opolského zeměpána byl reakcí na poplenění jeho držav polskými oddíly, což sám naznačil na jiném místě svého díla. Zákeřnost Bolka V. tak vhodně doplnila portrét kacíře, který krakovský kronikář systematicky vytvářel.

Signifikantním dokladem stereotypních představ o zákeřnosti kacířů může být označení, kterým Bolka V. častoval Kaspar Borgení. V Hlohovských análech se poprvé objevuje označení Bolka V. slovem Woloschke. Toto na první pohled nezajímavé označení, které působí jako zkomolenina Bolkova jména, tak jak se občas vyskytuje v dobových listinách, může skrývat zajímavý význam.²⁶ Maciej Woźny si povšiml, že ve staré polštině se tímto slovem ozna-

²⁴ K tzv. válce o Siewierz srovnej J. RAJMAN: *Kilka uwag o tzw. Księstwie siewierskim*. St. Hist. 1989, nr 1 (32), s. 136—142. Případně Z. NOGA: *Zbigniew Oleśnicki a księstwo siewierskie*. W: *Zbigniew Oleśnicki. Książę Kościola i mąż stanu*. Red. F. KIRYK, Z. NOGA. Kraków 2006, s. 103—107. Tam také odkazy na další literaturu k tématu.

²⁵ *Annales*, lib. 12, s. 297—298.

²⁶ V soudobých pramenech se můžeme setkat s označením Boloschke, srovnej např. listinu namyslovské městské rady určené radě města Vratislavi, informující o tom, že opolský kníže Boloschke sbírá vojsko, aby napadl město, viz AP ve Wroclavi, fond Akta miasta Wrocławia, nr mik. T52874 (mikrofilm dokumentu 20 I 1447).

čuje plevelovitá rostlina chrpa, což je navýsost příznačné z hlediska středověké symboliky. V Bibli chrpa slouží k označení zrádců, případně nevěřících či odpadlíků od víry. Tento významový rozměr nebyl nepochybně církevnímu hodnostáři neznámý a jeho použití v tomto kontextu koresponduje s autorovou snahou přesvědčit čtenáře o herezi opolského knížete.²⁷ Kaspar Borgen je jediným středověkým autorem, který toto označení použil, v kronikách či jiných pramenech se s ním nesetkáváme.

Příznačným rysem dobových popisů disidentských náboženských hnutí byl okázalý nezáměr o samotnou věrouku, se kterou dotyční ztotožňovali. Doboví autoři se v těchto případech obvykle uchylovali ke stereotypním popisům, které vycházely ze zažitě představy kacírů, kteří nenávidí církev, neuznávají žádná církevní dogmata, případně nevěří v křesťanské svátosti.²⁸ Zřetelně tyto tendence vystihl Petr Eschenloer, který stran Bolka V. prohlásil — „Do Girsik vff Mittfaste zu Glacz was, hulte jm der herczog Bulke von Oppuln. Diser gloubete nicht noch disem leben ein andir leben. Er hatte vormols keinem kunig zu Behemen gehult, sunder diser was jm eben gloübig“.²⁹ Hlavní sdělení textu spočívá v konstatování, že opolský kníže složil hold „kacířskému“ králi Jiřímu z Poděbrad. Klíčová část Eschenloerovy argumentace vůči Jiřímu z Poděbrad spočívala ve faktu, že kacířskému králi není možné holdovat, protože král, který se odvrátil od pravověří, ztratil legitimitu vykonávat vládu.³⁰ V okamžiku, kdy opolský kníže přísahal věrnost Jiříkovi, stal se nepřitelem a kacířem, podobně jako samotný král. Heretický charakter opolského zeměpána dokládá stručná zmínka, ve které jej Petr Eschenloer obvinil z pochybností ohledně základního pilíře křesťanské věrouky, posmrtného života. Zpochybnění klíčové části křesťanské nauky o spáse bylo vážným přečinem, kterého se z pohledu středověkých učenců mohl dopustit jen zatvrzelý nepřítel křesťanské víry. Podobná argumentace byla ve vztahu ke kacírům běžná a měla za cíl zdůraznit nebezpečí, které pro křesťanstvo představovaly jakékoliv nonkonformní názory a proudy.

Obdobným způsobem konstruovali obraz slezského heretika také Eneáš Silvius Piccolomini či Jan Długosz. První jmenovaný o opolském knížeti soudil, že navštěvoval kostely zřídka nebo vůbec — „...ecclesiam uel numquam uel raro ingressus est. sacramentis christianis prorsus abstinuit nisi“.³¹ Obdobně

²⁷ M. WOŻNY: *Przydomki Bolka V opolskiego*. „Ziemia Prudnicka” 2009/2010, s. 59—60.

²⁸ Negativní vztah ke křesťanským svátostem byl obvyklým stereotypem spojovaným s tzv. kacíři. Ve slezském prostředí na něj poukázal např. Jan Drabina rozbořem traktátů Mikuláše Tempelfelda, srovnej J. DRABINA: *Rola argumentacji religijnej w walce politycznej w późnośredniowiecznym Wrocławiu*. Kraków 1984, s. 40—41.

²⁹ *Peter Eschenloer, Geschichte der Stadt Breslau T. I...*, s. 243.

³⁰ Podrobně k argumentaci Petra Eschenloera, resp. Vratislavi srovnej J. DRABINA: *Kontakty Wrocławia z Rzymem w latach 1407—1517*. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk—Łódź 1981, s. 82—89. Případně TÝŽ: *Rola argumentacji religijnej...*, s. 57—71.

³¹ *Enee Silvii Piccolominei postea PII PP. II De Europa*. Ed. A. VAN HECK. Città del Vaticano 2001, s. 110 (dále jako *De Europa*).

také odmítal křesťanské svátosti. Odmítání svátostí zmiňuje také Jan Długosz, který zvláště upozornil na Bolkovu nenávist vůči Bohu a církvi — „Vicesima nona Maii Boleslaus Oppoliensis dux, filius Boleslai, prave senciens in fide et religione Christiana, multa in Deum et in ecclesias Dei, quas de temporalibus bonis spoliaverat, impietate multa...“³²

Neúctu, případně odpor vůči křesťanským svátostem demonstrovali oba autoři na příkladu Bolkova manželství. Na počátku tohoto textu bylo řečeno, že ženou opolského zeměpána se stala nevlastní dcera Vladislava Jagelly, Alžběta Granowská. Manželství trvalo snad až do čtyřicátých let, kdy stárnoucí kníže svou ženu zavrhl a počátkem následujícího decennia se oženil s podstatně mladší Hedvikou, pocházející z hornoslezského rodu Běsů. O tom, proč za jakých okolností, případně kdy přesně manželství s Alžbětou skončilo, bohužel nejsme informováni, protože prameny na toto téma mlčí. V pojetí obou zmiňovaných autorů se z tohoto faktu ale vyvodí příznačný rys hereze. Dobová mentalita si obvykle spojovala s nonkonformními náboženskými proudy značné uvolnění morálky a nepřirozené sexuální výstřelky tzv. heretiků tak byly častým námětem jejich popisů. Na tomto místě můžeme vzpomenout například na Piccolominiho popisy adamitů.³³ Kuriózní je skutečnost, že Jan Długosz se v textu staví na obranu Alžběty Granowské, přestože na stránkách své kroniky věnoval značnou pozornost dehonestaci Alžbětiny matky, korunované okomentováním jejího úmrtí slovy, že novina o smrti královny naplnila radostí celý královský dvůr, kde se všichni radovali, že konečně bude smyta hanba, pocházející z tohoto manželství. Nicméně, v okamžiku, kdy Boleslav V. odvrhl její dceru a přivedl si, slovy Jana Długosze, konkubínu, se krakovský kanovník cítil povinen zastat se nevlastní dcery polského krále.³⁴ E. S. Piccolomini vysvětloval rozpad manželství nezřízeným životem, který opolský kníže vedl a který jej měl přivést až na práh šílenství.³⁵

Posledním stereotypem spjatým s herezí, který můžeme doložit v případě Bolka V., je učenost. Ta nepatřila k tradiční argumentační výbavě církevních intelektuálů a s herezí bývala spojována až v období pozdního středověku. Díky rozvoji evropských univerzit a čím dál většímu počtu osob, které prošly univerzitním vzděláním, se na sklonku středověku v některých pracích obje-

³² Annales, lib. 12, s. 350.

³³ ENEA SYLVIO: *Historica Bohemica — Historie česká*. Edd. D. MARTÍNKOVÁ, A. HADRAVOVÁ, J. MATL. Praha 1998, s. 118—119.

³⁴ Annales, lib. 11, s. 131. Manželství krále s Alžbětou Granowskou bylo silně kritizováno především z důvodu, že Alžbětě bylo v okamžiku sňatku již přes čtyřicet let a díky tomu byla malá šance, že by porodila Vladislavovi potomka. Dalším důvodem byl její původ. K jejím osudům srovnej alespoň O.M. PRZYBYŁOWICZ: *Elżbieta Granowska: trzecia żona Władysława Jagielly. Życie codzienne królowej*. KHKM 1997, nr 1 (45), s. 3—14. Tam také starší literatura k tématu. K pohledům Jana Długosze na Alžbětou Granowskou srovnej A. PROCHASKA: *Długosz o Elżbiecie, trzeciej żonie Jagielly*. Lwów 1876.

³⁵ *De Europa*, s. 110.

vuje představa heretika jako vzdělaného člověka, který heretické názory získal čtením knih. Pokud pohlédneme na způsob, jakým se Wiklefovy myšlenky dostaly do Čech, je zjevné, že intelektuální výměna prostřednictvím opisování knih mohla mít nemalý dopad na šíření nonkonformních myšlenek. Kaspar Borgenii ve vztahu k opolskému knížeti uvedl, že byl následovníkem Wiklefa, Jana Husa a bakalářem pražským.³⁶ Mnoho historiků přijalo slova hlohovského kronikáře jako fakt a využilo jej jako argument, který vysvětlil Bolkovu spolupráci s polními vojsky.³⁷ V nedávné době tyto představy oživil Maciej Woźny, který upozornil na listinu z roku 1413, která hovořila o obvinění, jež vůči opolskému knížeti Bolkovi vznesl Henryk Stang z Karszowa, student pražské univerzity, jehož měl opolský kníže okrást. Tato listina měla být důkazem studií Bolka V. v Praze.³⁸ Bohužel, jak správně poukázal v následné reakci Robert T. Tomczak, listina se s největší pravděpodobností vztahuje k postavě Bolkova otce, Bolka IV. a nemůže sloužit jako důkaz toho, že Boleslav V. v Praze studoval.³⁹

Pokud na předpokládaná Bolkova studia v Praze pohlédneme prizmatem dochovaných pramenů, zjistíme, že představa, že by opolský kníže studoval v Praze, je značně problematická, ne-li vyloučená. Vzhledem k obecně přijímanému datu Bolkova narození, které většina badatelů situuje na počátek patnáctého století, musel by mladý opolský kníže pobývat na univerzitě až po vydání Dekretu kutnohorského, což si lze jen obtížně představit.⁴⁰ Není také zcela jasné, proč by Boleslav IV. posílal svého prvorozeného syna na univerzitní studia, když lze oprávněně předpokládat, že místo církevní dráhy měl Bolek V. převzít otcovo místo ve správě knížectví, jak se nakonec také stalo. O tom, že se jednalo o dlouhodobý záměr, svědčí první listiny vydané Bolkem V., kde se

³⁶ „A.d. 1461 (Mortuus est) eidam dux Boleslaus, dictus vulgariter Woloschke, dominus Minoris Glogoviae, magnus haereticus et persecutor cleri, qui ibidem dissipavit unum collegium canonicorum, secutus est magistros haereticorum, scilicet Wiclew, Joannem Huss et alios pessimos, quia ipse etiam doctus et baccalaurens Pragensis et pessimam vitam duxit...“ — SRS, T. 10, s. 26. Borgenii mylně uvádí rok Bolkova úmrtí, všichni ostatní autoři uvádějí, že zemřel o rok dříve, viz D. RADEK: *Itinerář Bolka V...*, s. 124.

³⁷ Toto vysvětlení využil např. S. BRODKO: *Piast — husyta...*, s. 73—74. Srovnej také D. RADEK: *Husův žák?*..., s. 156—182.

³⁸ M. WOŹNY: *Problem studiów praskich księcia opolskiego Bolka V.* W: „Średniowiecze Polskie i Powszechnie”. T. 7 (11). Red. J. SPERKA, B. CZWOJDRAK. Katowice 2015, s. 36—44.

³⁹ R.T. TOMCZAK: *Praskie studia księcia opolskiego Bolka V — problem identyfikacji.* „Średniowiecze Polskie i Powszechnie” 2019, T. 11 (15), s. 316—329. Nutno dodat, že autorova úvaha je zatížena množstvím nepřesností týkajících se Bolka V., nicméně s jeho hodnocením listiny z roku 1413 lze souhlasit. Na nepřesnosti reagoval M. WOŹNY: *Który Bolko? Wokół problemu identyfikacji sprawcy napadu na studenta praskiego.* „Średniowiecze Polskie i Powszechnie” 2019, T. 11 (15), s. 330—337.

⁴⁰ K situaci na univerzitě po vydání Dekretu kutnohorského srovnej alespoň M. NODL: *Dekret kutnohorský.* Praha 2010. Nebo F. ŠMAHEL: *Alma mater Pragensis. Studie k počátkům Univerzity Karlovy.* Praha 2016, s. 168—213.

důsledně označuje jako dědic opolského knížectví.⁴¹ Při pozornějším nahlédnutí zjistíme, že představa jeho studijního pobytu na pražské univerzitě je značně problematická a obtížně prokazatelná.⁴² Pokud tam nestudoval, co poté vedlo Kaspara Borgeniho k tvrzení, že získal bakalářský titul právě z pražského vysokého učení? Jistou indicií může být dikce jeho textu. Autorovým záměrem nebylo sepsat reálnou charakteristiku opolského knížete, k textu proto dle mého názoru nelze přistupovat jako ke studnici faktografických informací, ale jeho cílem bylo představit Boleslava V. jako ukázkového heretika a nepřítel církve. Argument o pražském vysokém učení má v tomto kontextu několik významů. Úzce souvisí také s problematikou vnímání pražské univerzity ve společnosti pozdního středověku. Již od prvních desetiletí patnáctého století získávala univerzita v očích současníků punc kacířské instituce, přičemž za rozhodující moment, který silně ovlivnil pohled soudobé společnosti, lze považovat univerzitní protesty na podporu Jana Husa.⁴³ V následujícím období probíhalo formování kališnické věrouky, ve kterém sehrávali univerzitní učenici klíčovou roli, a zejména jejich zásluhou došlo ke zformování základních principů kališnictví.⁴⁴ Vyznavači kalicha si podrželi rozhodující vliv na univerzitě po celé patnácté století, což mělo značný dopad na renomé univerzity.⁴⁵

Tvrzení o pražských studiích dědice opolského knížectví je proto možno chápat jako narativní prostředek, pomocí kterého Kaspar Borgení prokazoval heretické smýšlení Bolka Opolského a dokládal hloubku jeho kacířství. Zároveň umožnil autorovi textu vysvětlit čtenáři, jak se stalo, že kníže z rodu Piastovců propadl herezi a pošpinil tak pravověrnou identitu Slezska, která byla opakovaně upevňována vymezováním se vůči husitství.

Z výše řečeného dle mého mínění zřetelně vyplývá, že obraz Bolka V. byl vytvořen zejména na základě stereotypních znaků, které byly ve středověké mentalitě neodlučně spojeny s tzv. herezí. Na tomto základě nelze uvažovat o konkrétních náboženských představách opolského knížete a k údajům obsaženým v dobových narativních pramenech je nutno přistupovat obezřetně.

⁴¹ Srovnej například první dochovanou Bolkovu listinu z roku 1424, viz AP ve Wroclavi, fond Akta miasta Wrocławia, nr mik. T51198 (mikrofilm dokumentu 12 IV 1424). Podrobně D. RADEK: *Itinerář Bolka V...*, s. 112—116.

⁴² Nutno dodat, že zatím se nepodařilo Bolka V. nalézt v žádných pramenech univerzitní proveniencí. K argumentům proti pobytu opolského knížete v Praze viz D. RADEK: *Husův žák?*..., s. 160—163.

⁴³ Přehledně M. SVATOŠ: *Cesta k husitské univerzitě. Proměny pražské univerzity 14. a 15. století*. V: R. NOVOTNÝ, P. ŠÁMAL a kol.: *Zrození mýtu. Dva životy husitské epochy*. Praha—Litomyšl 2011, s. 42—50.

⁴⁴ K vlivu univerzitních mistrů na podobu kališnictví srovnej alespoň M. NODL: *Husitská univerzita*. V: *Husitské století*. Edd. P. CERMANOVÁ, R. NOVOTNÝ, P. SOUKUP. Praha 2014, s. 71—83.

⁴⁵ Podrobně M. SVATOŠ: *Kališnická univerzita (1419—1556)*. V: *Dějiny univerzity Karlovy 1347/48—1622 I*. Praha 1995, s. 205—213.

Je nezbytné vzít v potaz také další prameny diplomatické či úřední proveniencce, které mohou výsledný dojem značně korigovat. Opolský kníže s největší pravděpodobností nebyl ani husitou, ani náboženským disidentem. Jeho náboženské přesvědčení se nikterak neodlišovalo od dobového diskursu, o čemž svědčí především založení kláštera františkánů-observantů v Glogówku. Lokace proběhla mezi léty 1443—1447 a není větších pochyb, že se o ni zasadil Bolek V., co by tamní zeměpán.⁴⁶ Nově založený klášter měl hrát výraznou roli v knížecí prezentaci a není vyloučené, že Bolek V. pomýšlel na založení nové rodové nekropole vyhrazené pro jeho potomky. Naši pozornosti by neměla uniknout ani samotná volba řeholního řádu — observanté byli v patnáctém století vnímáni jako řád, který dokáže čelit herezi nejenom v českých zemích, ale také na Balkáně, kde se nacházelo další výrazné působiště řádu menších bratří.⁴⁷ Robert Šimůnek na příkladu české šlechty sledovaného období přesvědčivě prokázal, že volba řádu mnohdy odrážela osobní sympatie zakladatele, není proto důvod spekulovat nad náboženskými představami Bolka V., které se pravděpodobně konfesijně nijak neodlišovaly od názorů zastávaných dalšími slezskými knížaty.⁴⁸

Z jakého důvodu byl tedy opolský kníže dobovými kronikáři líčen jako kacír? Alexander Patchowsky již před časem poukázal na nadužívání označení heretik či kacír v pozdním středověku. Kaceřování se v této době stalo běžnou součástí politické propagandy a mnohdy sloužilo k očernění mocenských oponentů, aniž by pro to existoval reálný základ. Osočování z kacírství se tak stalo běžnou formou pozdně středověké agitace. Můžeme v tomto kontextu poukázat na argumenty obsažené v polemikách spojenými s prostředím pohusitských českých zemí nebo na konflikt mezi anglickým a francouzským královstvím známý jako stoletá válka, kde se obě válčící strany osočovaly z hereze.⁴⁹

⁴⁶ Ke klášteru v Glogówku srovnej G. WĄS: *Franciszkanie-obszwanci na Śląsku w średniowieczu*. W: *Bernardyni na Śląsku w późnym średniowieczu*. Red. J. KOSTOWSKI. Wrocław 2005, s. 21—51. Případně D. KARCZEWSKI: *Dzieje franciszkanów w kustodii opolskiej do 1517 roku*. W: *Wkład kościołów i zakonu franciszkanów w kulturę Katowic*. Red. A. BARCIAK. Katowice 2003, s. 228—242. Nebo D. KARCZEWSKI: *Franciszkanie w monarchii Piastów i Jagiellonów w średniowieczu. Powstanie — rozwój — organizacja wewnętrzna*. Kraków 2012, s. 218—219. Nově D. RADEK: *Bolek V. Opolský a církev. Několik poznámek ke vztahu světské a církevní moci v pozdním středověku*. W: *Kościół w społeczeństwie w Czechach i w Polsce*. Red. W. IWAŃCZAK, A. JANUSZK-SIERADZKA, J. SMOLUCHA. Kraków 2020, s. 349—371.

⁴⁷ Srovnej P. HLAVÁČEK: *Čeští františkáni na přelomu středověku a novověku*. Praha 2005, s. 25, ke kazatelské činnosti v českých zemích s. 125—126.

⁴⁸ R. ŠIMŮNEK: *Reprezentace české středověké šlechty*. Praha 2013, s. 86—87.

⁴⁹ A. PATCHOWSKY: *Heresy and Society. On the Political Function of Heresy in the Medieval World*. In: *Text and the Repression of Medieval Heresy...*, s. 25—26. Ke kaceřování v českém prostředí srovnej J. MACEK: *Víra a zbožnost jagellonského věku*. Praha 2001, s. 97—100. Osočování z hereze v rámci stoleté války se důkladně zabýval N. HOUSLEY: *Religious Warfare in Europe 1400—1536*. Oxford 2008, s. 28—29. Tam také další literatura k tématu.

Tímto způsobem můžeme vysvětlit, proč byl opolský kníže líčen jako hereetik. Při pohledu do soudobých kronik překvapí, jak málo prostoru věnovali jejich autoři spojenectví Bolka V. s polními vojsky na počátku třicátých let. Opolský kníže je sice důsledně označován jako kacíř, heresiarcha, následovník Jana Husa a podobně, ale žádný ze sledovaných autorů nehovoří o bojích ve Slezsku. Zdá se, že pro konstrukci „kacířského knížete“ na stránkách dobových kronik byly podstatně důležitější kroky, které podnikal po husitských válkách, v době interregna, či za vlády Jiřího z Poděbrad. Zřetelně tyto tendence vyplývají v díle Petra Eschenloera, který programově opomíjel období husitských válek a soustředil se na vylíčení vratislavského odporu vůči kacířskému králi. Vzhledem k tomu, že Bolek V. figuroval jako jeden z čelných spojenců Jiřího z Poděbrad ve Slezsku, není divu, že se v očích vratislavského kronikáře stal kacířem.⁵⁰ Obdobná situace panuje také v případě Kaspara Borgeniho, který sice psal s časovým odstupem, ale z díkce jeho kroniky je patrná nenávisť vůči kališnickému králi a jeho spojencům, které označuje za kacíře, a to včetně ostatních slezských knížat, která jej podporovaly. Kacířem se tak v jeho očích stal i Konrád Černý, pocházející z linie olešnických Piastovců, kteří během husitských válek ve dvacátých a třicátých letech představovali hlavní oponenty husitských svazů ve Slezsku.⁵¹

Dobovou mocenskou situací můžeme vysvětlit také přístup Jana Długosze, ačkoliv v jeho případě výraznější roli sehrávala nejspíše Bolkova činnost na slezsko-polské hranici než podpora Jiřího z Poděbrad, která mu nepochybně byla známa. Opakované útoky opolského knížete do malopolského pohraničí vyvolávaly odpor krakovského kronikáře. Nutno dodat, že opolský kníže nebyl jediným slezským zeměpánem, který ve čtyřicátých a padesátých letech válčil s polským královstvím a napadal polské pohraničí.⁵² Při pohledu na stránky Długoszova díla se ale zdá, že co se týče například osvětimských knížat jsou soudy Jana Długosze podstatně smířlivější než v případě Bolka V. Je tedy zjevné, že pro vysvětlení postojů krakovského dějepisce je nezbytné hledat další důvody. Jednou z příčin Długoszovy nelibosti mohly být Bolkovy kontakty s Řádem německých rytířů. Jednání o účasti opolského zeměpána na před-

⁵⁰ Role, kterou opolský kníže sehrával při prosazování Jiřího z Poděbrad králem, si povšiml již Rudolf Urbánek, srovnej R. URBÁNEK: *České dějiny III/3. Věk poděbradský III*. Praha 1930, s. 494—495. Nově D. RADEK: *Bolek V. Opolský...*, s. 242—251.

⁵¹ „A.d. 1471 obiit dux Conradus, der Schwartze Fürst, in die s. Hippoliti, hoc fuit tertia feria, et sexta feria sepultus est in Trebnitz, obiit in Alzna, fuit magnus fautor **haereticorum**.“ (zdůraznil D.R.) — SRS, T. 10, s. 25. K postavě olešnického Piastovce alespoň P. RABIEJ: *Konrad IX Czarny*. W: *Piastowie. Leksykon biograficzny*. Red. S. SZCZUR, K. OŽÓG. Kraków 1999, s. 701—703.

⁵² Boje ve čtyřicátých a padesátých letech nově shrnul J. SPERKA: *Kazimierz Jagiellończyk wobec księztw górnośląskich. Zarys relacji politycznych*. W: *Jagiellonowie i ich świat. Dynastia królewska w drugiej połowie XV i w XVI wieku*. Red. B. CZWOJDRAK, J. SPERKA, P. WĘCOWSKI. Kraków 2016, s. 91—116. Tam také další literatura k tématu.

pokládané válečné výpravě říšské šlechty, která měla podpořit Řád během třináctileté války, nejspíše mohla stát v pozadí jeho soudů.⁵³ Neměli bychom zapomínat ani na další argument, který možná sehrál nejvýraznější roli, a to případ Bolkovy ženy Alžběty. Jak jsem naznačil výše, skutečnost, že opolský kníže zavrhl dceru polské královny ve prospěch Hedviky z hornoslezského rodu Běsů, vyvolala u Jana Długosze značné rozhořčení, které ventiloval na stránkách své kroniky, a je pravděpodobné, že vztah mezi Alžbětou a Bolkem měl lví podíl na jeho obrazu opolského knížete.

Specifický případ představuje text z pera Eneáše Sylvia Piccolominiho. Podobně jako další analyzovaní autoři i on žil přibližně ve stejném období jako opolský zeměpán, což svádí k představě, že jím vytvořený obraz může být chápán jako hodnověrný a založený na reálných poznacích, které budoucí papež Pius II. načerpal ze svých zdrojů. Jak jsem se pokusil doložit, není tomu tak a Piccolominiho líčení je z velké části složeno ze stereotypů připisovaných tzv. heretikům a jako takové plně zapadá do soudobého diskurzu. Stručný popis opolského zeměpána je součástí geografického-historického spisu *De Europa*. Pro celý spis je příznačný zvýšený důraz na problematiku osmanského pronikání do Evropy a cílem Piccolominiho textu bylo bez větších pochyb vyburcovat evropské vládcy k boji s osmanskou hrozbou, která nabyla na síle především v době pontifikátu Pia II. Historikové se obvykle shodují, že spis *De Europa* musel vzniknout před kongresem v Mantově, tj. přibližně v roce 1458, a autor jej pravděpodobně hodlal využít jako argument při plánované snaze přesvědčit křesťanské panovníky ke koordinovanému postupu vůči Turkům.⁵⁴

Ústřední myšlenkou spisu je snaha vyburcovat křesťanskou Evropu k rozhodné akci vůči osmanským Turkům, kterou bude možno uskutečnit pouze v případě, že se evropští křesťané dokážou sjednotit tak jako v časech legendární první křížové výpravy.⁵⁵ Piccolominiho výstavba textu se odehrává plně v intencích tohoto záměru. Pokud daná země má zkušenosti s boji s nevěřícími, neopomene je vyzdvihnout, jako v případě Uherského království a slav-

⁵³ Srovnej M. BISKUP: *Trzynastoletnia wojna z Zakonem Krzyżackim 1454—1466*. Oświęcim 2014 (první vydání 1967), s. 467 a 486—487.

⁵⁴ C. NEGAU: *The Power of the Book and the Kingdom of Hungary during the 15th Century*. In: *Humanism in 15th Century Europe*. Ed. D. RUNDLE. Oxford 2012, s. 145—175, konkrétně o spisu *De Europa*, s. 149. K dataci k roku 1458 se příkláněl i W. DZIEWULSKI: *Herezja Bolka Opolskiego...*, s. 181—193. K Piccolominiho snahám uskutečnit křížovou výpravu proti Turkům srovnej alespoň N. BISABA: *Pope Pius II and the Crusade*. In: *Crusading in the Fifteenth Century. Message and Impact*. Ed. N. HOUSLEY. Basingstoke 2004, s. 39—53. Případně B. WEBER: *Existovaly v 15. století papežské projekty křížových výprav?* V: P. SOUKUP, J. SVÁTEK a kol.: *Křížové výpravy v pozdním středověku. Kapitoly z dějin náboženských konfliktů*. Praha 2010, s. 34—47.

⁵⁵ Úspěch první křížové výpravy představoval i v pozdním středověku událost hodnou následování a i díky tomu byla myšlenka na křížovou výpravu stále živá, viz N. HOUSLEY: *Religious Warfare in Europe...*, s. 131—150.

ného vítězství Jana Hunyadiho u Bělehradu. V případě, že se země nemůže vykázat žádnými úspěchy v boji s Turky, poukáže autor alespoň na skutečnost, že se jedná o pravověrnou křesťanskou zemi. V tomto kontextu je logické, že se jakékoliv odchylky proti pravé víře setkají s tvrdými odsudky, což dokládá například Morava. Tam podle autora zakořenila husitská hereze, kterou se církev nepodařilo úplně vykořenit, a to ani za přispění Jana Kapistrána.⁵⁶ Ještě horší situace panovala dle Piccolominiho v Čechách. Jeho popis Čech je významově shodný s dikcí jeho slavné *Historie české*.⁵⁷ Hereze v autorově myšlení jednoznačně představuje překážku, která oslabuje křesťanstvo a posiluje pozice osmanských Turků. Piccolominiho popis Slezska je nutno číst v těchto souvislostech. Pokud pomineme geografický úvod, jenž zasazuje Slezsko do kontextu zemí střední Evropy a slouží jako základní seznámení se s danou zemí, v dalších částech již Piccolomini systematicky popisuje problémy Slezska, které z jeho pohledu znemožňují efektivní zapojení slezských knížat do kruciáty. Piccolomini uvádí například spory slezských knížat mezi sebou, což vede k nestabilitě ve Slezsku, podobně zmiňuje také spor mezi Vratislaví a Jiřím z Poděbrad. A konečně, neméně problematický je případ Bolka V., který v textu plní roli mementa, odstrašujícího příkladu. Můžeme předpokládat, že postava Bolka V. nebyla Piccolominimu zcela neznámá, a nemůžeme ani vyloučit, že opolský kníže byl skutečně vnímán jako „muž se špatnou pověstí“, ať už kvůli spolupráci s husity, s Jiřím z Poděbrad nebo pro zapuzení své manželky Alžběty. Piccolomini se chopil těchto zmínek a vytvořil portrét člověka, který nedostal standardů zbožného křesťana a jehož záliba v požitcích a přepychu jej přivedla až za hranu šílenství. Nástroje, které Eneáš používá, jsou shodné s prostředky, jež využívali ostatní středověcí kronikáři při popisování hereze. Ačkoliv v jeho textu samotný pojem heretik nenajdeme, obsahuje celou řadu náznaků, které zřetelně poukazují na autorovo mínění.⁵⁸

Závěrem můžeme připomenout slova Howarda Kaminského, který se důkladně zabýval problematikou pozdně středověkých herezí. Z jeho výzkumů

⁵⁶ *De Europa*, s. 108—109.

⁵⁷ ENEA SYLVIO: *Historica Bohemica — Historie česká...* Jeho pojetí husitství mělo také výrazný vliv na slezské kronikáře, viz R. HECK: *Glówne linie rozwoju dziejopisarstwa śląskiego*. St. Żr. 1977, T. 22, s. 61—77.

⁵⁸ Podobným způsobem konstruoval Piccolomini také obraz Barbory Celjské, ženy Zikmunda Lucemburského, kde upozorňoval na „šílenství“ královny, která se oddávala nemravnému způsobu života. Podobně jako Bolek V. ani ona neměla věřit v posmrtný život a měla se domnívat, že lidská duše umírá společně s tělem. Podobností obou popisů si povšiml již W. DZIEWULSKI: *Pierwszy wolnomyśliciel...*, s. 10—11. Daniela Dvořáková, která v nedávné době představila moderní biografii Barbory Celjské, upozornila na skutečnost, že Piccolomini ve svých popisech notně čerpal z antické literatury a jeho popis královny vychází z práce Gaia Sallustia, Catilinovo spiknutí, srovnej D. DVOŘÁKOVÁ: *Barbora Celjská. Čierna kráľovná. Životný príbeh uhorskej, rímsko-nemeckej a českej kráľovnej (1392—1451)*. Budmerice—Bratislava 2013, s. 248—250.

vyplývá, že pokud byl někdo označen cejchem kacířství, tato charakteristika obvykle vykazovala dlouhou životnost a často přetrvala napříč staletími.⁵⁹ Případ Bolka V. jeho slova plně potvrzuje.

Prameny

Nevydané

Archiwum Państwowe we Wrocławiu, fond Akta miasta Wrocławia.

Vydané

- BORGENI K.: *Rocznik glogowski do roku 1493 (Annales Glogovienses bis z. J. 1493)*. Oprac. M. MROZOWICZ. Głogów 2013.
- ENEAS SYLVIVS: *Historica Bohemica — Historie česká*. Edd. D. MARTÍNKOVÁ, A. HADRAVOVÁ, J. MATL. Praha 1998.
- Enee Silvii Piccolominei postea PII PP. II De Europa*. Ed. A. VAN HECK. Città del Vaticano 2001.
- Ioannis Dlugossii Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*. Lib. 11. Red. J. WYROZUMSKI. Warszawa 2000.
- Joannis Dlugossii Annales seu cronicae incliti Regni Poloniae*. Lib. 12. Red. J. WYROZUMSKI. Warszawa 2003.
- Peter Eschenloer, Geschichte der Stadt Breslau, T. I Chronik bis 1466, T. II Chronik ab 1467*. Hrsg. G. ROTH. Münster—New York—München—Berlin 2003.
- Scriptores rerum Silesiacarum oder Sammlung schlesischer Geschichtschreiber IX. Politische Correspondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*. Hrsg. H. MARKGRAF. Breslau 1874.
- Scriptores rerum Silesiacarum oder Sammlung schlesischer Geschichtschreiber X. Annales Glogovienses bis z. J. 1493. Nebst urkundlichen Beilagen*. Hrsg. H. MARKGRAF. Breslau 1877.

⁵⁹ H. KAMINSKY: *The Problematics of Later-Medieval „Heresy“*. V: *Husitství — reformační renesance. Sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela*. Edd. J. PÁNEK, M. POLÍVKA, N. REJCHRTOVÁ. Praha 1994, s. 133—156, konkrétně s. 144—145.

Literatura

- BERESZYŃSKI Z.: *Książę opolsko-głogówecki Bolesław V Wołoszek*. „Ziemia Prudnicka” 2009/2010.
- BERESZYŃSKI Z.: *Sprawcy i polityczne tło napadów na Będzin i ziemię wieluńską w 1447 r. Przyczynek do biografii politycznej księcia opolsko-głogóweckiego Bolesława V Wołoszka*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 2004, nr 2 (60).
- BISAHA N.: *Pope Pius II and the Crusade*. In: *Crusading in the Fifteenth Century. Message and Impact*. Ed. N. HOUSLEY. Basingstoke 2004.
- BISKUP M.: *Trzynastoletnia wojna z Zakonem Krzyżackim 1454—1466*. Oświęcim 2014.
- BRODKO S.: *Piast — husyta. Książę opolski Bolko V i jego ród*. W: *Z dziejów postępowej ideologii na Śląsku w XIV—XV w.* Red. E. MAŁECZYŃSKA. Warszawa 1956.
- BRUSCHI C., BILLER P.: *Text and the Repression of Medieval Heresy: Introduction*. In: *Text and the Repression of Medieval Heresy*. Eds. C. BRUSCHI, P. BILLER. York 2003.
- BYLINA S.: *Religijność późnego średniowiecza. Chrześcijaństwo a kultura tradycyjna w Europie Środkowo-Wschodniej w XIV—XV w.* Warszawa 2009.
- DRABINA J.: *Kontakty Wrocławia z Rzymem w latach 1407—1517*. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk—Łódź 1981.
- DRABINA J.: *Rola argumentacji religijnej w walce politycznej w późnośredniowiecznym Wrocławiu*. Kraków 1984.
- DVOŘÁKOVÁ D.: *Barbora Celjská. Čierna kráľovná. Životný príbeh uhorskej, rímsko-nemeckej a českej kráľovnej (1392—1451)*. Budmerice—Bratislava 2013.
- DZIEWULSKI W.: *Herezja Bolka Opolskiego*. „Studia z Dziejów Kościoła Katolickiego” 1960, nr 1.
- DZIEWULSKI W.: *Pierwszy wolnomyśliciel polski*. „Kwartalnik Opolski” 1965, nr 2 (42).
- DZIEWULSKI W.: *Terytorialne podziały Opolszczyzny w XIII—XV w.* „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1973, nr 3.
- GRUNDMANN H.: *Ausgewählte Aufsätze t. I*. Stuttgart 1976.
- GRUNDMANN H.: *Der Typus des Ketzers in mittelalterlicher Anschauung*. In: *Kultur- und Universalgeschichte: Walter Goetz zu seinem 60. Geburtstag*. Leipzig—Berlin 1927.
- HECK R.: *Główne linie rozwoju dziejopisarstwa śląskiego*. „Studia Źródłoznawcze” 1977, T. 22.
- HLAVÁČEK P.: *Čeští františkáni na přelomu středověku a novověku*. Praha 2005.
- HOUSLEY N.: *Religious Warfare in Europe 1400—1536*. Oxford 2008.
- JASIŃSKI K.: *Rodowód Piastów śląskich. Piastowie wrocławscy, legnicko-brzescy, świdniccy, ziebiccy, głogowscy, żagańscy, oleśniccy, opolscy, cieszyńscy i oświęcimscy*. Kraków 2007.
- Kacíři, barbari, nepřátelé. Odlišnost a stereotypy v pozdním středověku*. Edd. V. BAŽANT, V. VEJRYCHOVÁ. Praha 2016.
- KAMINSKY H.: *The Problematics of Later-Medieval „Heresy“*. V: *Husitství — reformace — renaissance. Sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela*. Edd. J. PÁNEK, M. POLÍVKA, N. REJCHRTOVÁ. Praha 1994.
- KARCZEWSKI D.: *Dzieje franciszkanów w kustodii polskiej do 1517 roku*. W: *Wkład kościołów i zakonu franciszkanów w kulturę Katowic*. Red. A. BARCIAK. Katowice 2003.
- KARCZEWSKI D.: *Franciszkanie w monarchii Piastów i Jagiellonów w średniowieczu. Powstanie — rozwój — organizacja wewnętrzna*. Kraków 2012.
- KOLDIŃSKÁ M.: *Každodennost renesančního aristokrata*. Praha—Litomyšl 2001.
- MACEK J.: *Víra a zbožnost jagellonského věku*. Praha 2001.

- NEGAU C.: *The Power of the Book and the Kingdom of Hungary during the 15th Century*. In: *Humanism in 15th Century Europe*. Ed. D. RUNDLE. Oxford 2012.
- NODL M.: *Dekret kutnohorský*. Praha 2010.
- NODL M.: *Husitská univerzita. V: Husitské století*. Edd. P. CERMANOVÁ, R. NOVOTNÝ, P. SOUKUP. Praha 2014.
- NOGA Z.: *Zbigniew Oleśnicki a księstwo siewierskie*. W: *Zbigniew Oleśnicki. Książę Kościoła i mąż stanu*. Red. F. KIRYK, Z. NOGA. Kraków 2006.
- OHLEK N.: *Umírání a smrt ve středověku*. Jihlava 2001.
- PATCHOWSKY A.: *Heresy and Society. On the Political Function of Heresy in the Medieval World*. In: *Text and the Repression of Medieval Heresy*. Eds. C. BRUSCHI, P. BILLER. York 2003.
- POTKOWSKI E.: *Stereotyp heretyka-innowiercy w piśmiennictwie kaznodziejskim*. W: *Kultura elitarna a kultura masowa w Polsce późnego średniowiecza*. Red. B. GEREMEK. Wrocław 1978.
- PROCHASKA A.: *Długosz o Elżbiecie, trzeciej żonie Jagielly*. Lwów 1876.
- PRZYBYŁOWICZ O.M.: *Elżbieta Granowska: trzecia żona Władysława Jagielly. Życie codzienne królowej*. „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 1997, nr 1 (45).
- RABIEJ P.: *Konrad IX Czarny*. W: *Piastowie. Leksykon biograficzny*. Red. S. SZCZUR, K. OŻÓG. Kraków 1999.
- RADEK D.: *Bolek V. Opolský a církev. Několik poznámek ke vztahu světské a církevní moci v pozdním středověku*. W: *Kościół w społeczeństwie w Czechach i w Polsce*. Red. W. IWAŃCZAK, A. JANUSZEK-SIERADZKA, J. SMOLUCHA. Kraków 2020.
- RADEK D.: *Bolek V. Opolský (okolo 1400—†1460). Život a legenda*. Opava 2018.
- RADEK D.: *Husův žák? Obraz Bolka V. Opolského v historiografii*. „Husitský Tábor” 2017, nr. 21.
- RADEK D.: *Itinerář Bolka V. Opolského*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 2016, nr 1.
- RADEK D.: *Mocenské strategie Bolka V. Opolského na moravsko-slezském pomezí*. „Slezský sborník” 2017, nr. 2 (115).
- RAJMAN J.: *Kilka uwag o tzw. Księstwie siewierskim*. „Studia Historyczne” 1989, nr 1 (32).
- REGIEWICZ A.: *Wizerunek heretyka w średniowiecznym piśmiennictwie polskim*. Katowice 2002.
- SACKVILLE J.L.: *Heresy and Heretics in the Thirteenth Century. The Textual Representations*. York 2011.
- SPERKA J.: *Kazimierz Jagiellończyk wobec książąt i księstw górnośląskich. Zarys relacji politycznych*. W: *Jagiellonowie i ich świat. Dynastia królewska w drugiej połowie XV i w XVI wieku*. Red. B. CZWOJDRAK, J. SPERKA, P. WĘCOWSKI. Kraków 2016.
- SVATOŠ M.: *Cesta k husitské univerzitě. Proměny pražské univerzity 14. a 15. století*. V: R. NOVOTNÝ, P. ŠÁMAL a kol.: *Zrození mýtu. Dva životy husitské epochy*. Praha—Litomyšl 2011.
- SVATOŠ M.: *Kališnická univerzita (1419—1556)*. V: *Dějiny univerzity Karlovy 1347/48—1622 I*. Praha 1995.
- ŠIMŮNEK R.: *Reprezentace české středověké šlechty*. Praha 2013.
- ŠMAHEL F.: *Alma mater Pragensis. Studie k počátkům Univerzity Karlovy*. Praha 2016.
- ŠMAHEL F.: *Blasfemie rituálu, Tři pohřby krále Václava IV*. V: F. ŠMAHEL: *Mezi středověkem a renesancí*. Praha 2002.
- TOMCZAK R.T.: *Praskie studia księcia opolskiego Bolka V — problem identyfikacji*. „Średniowiecze Polskie i Powszechne” 2019, T. 11 (15).
- URBÁNEK R.: *České dějiny III/3. Věk poděbradský III*. Praha 1930.

- WAŚ G.: *Franciszkanie-obszernanci na Śląsku w średniowieczu*. W: *Bernardyni na Śląsku w późnym średniowieczu*. Red. J. KOSTOWSKI. Wrocław 2005.
- WEBER R.: *Existowały w 15. století papežské projekty křížových výprav?* V: P. SOUKUP, J. SVÁTEK a kol.: *Křížové výpravy v pozdním středověku. Kapitoly z dějin náboženských konfliktů*. Praha 2010.
- WOŹNY M.: *Działalność polityczna Bolka V opolskiego w okresie wojen husyckich*. W: „Wiek i Stare i Nowe”. T. 3. Red. S. FERTACZ, M.W. WANATOWICZ. Katowice 2011.
- WOŹNY M.: *Który Bolko? Wokół problemu identyfikacji sprawcy napadu na studenta praskiego*. „Średniowiecze Polskie i Powszechne” 2019, T. 11 (15).
- WOŹNY M.: *Problem studiów praskich księcia opolskiego Bolka V*. W: „Średniowiecze Polskie i Powszechne”. T. 7 (11). Red. J. SPERKA, B. CZWOJDRAK. Katowice 2015.
- WOŹNY M.: *Przydomki Bolka V opolskiego*. „Ziemia Prudnicka” 2009/2010.
- ZBÍRAL D.: *Největší hereze. Dualismus, učenecká vyprávění o katarství a budování křesťanské Evropy*. Praha 2007.

David Radek

Kreowanie kacerza Przypadek Bolka V opolskiego

Streszczenie

Celem niniejszego studium jest zwrócenie uwagi na rozpowszechnione stereotypy i toposy, które były wykorzystywane przez średniowiecznych kronikarzy przy opisach tzw. ruchu husyckiego. W centrum mojej uwagi znalazła się postać księcia opolskiego Bolka V (ok. 1400—1460), który niechlubnie wstąpił się w ciągu swego życia sojuszem z wojskami husyckimi. Dla wielu autorów nie tylko ze środowiska śląskiego stał się poprzez ten fakt husytą i kacerzem. Także działania, które Bolko V podejmował po wojnach husyckich, w negatywnym znaczeniu przyciągnęły uwagę współczesnych mu autorów (np.: Jana Długosza, Petra Eschenloera, Eneasa Silviusa Piccolominiego czy Kaspara Borgeniego). Jak starałem się udowodnić w tym studium, dla wielu z wyżej wymienionych autorów ważniejsze było wsparcie przez Bolka V króla Jerzego z Podiebradów (Petr Eschenloer, Kaspar Borgen) czy też ataki, które kierował przeciwko polskiemu królestwu w latach czterdziestych i pięćdziesiątych piętnastego wieku (Jan Długosz), aż po sam sojusz z husytami, do którego doszło na początku lat trzydziestych. Właśnie te kroki, które książę opolski czynił na ówczesnej mapie politycznej, sprawiły, że współcześni mu kronikarze opisywali go jako kacerza. W opisach tej postaci znajdziemy cały szereg stereotypów i figur retorycznych, które były w średniowieczu stosowane powszechnie wobec tzw. kacerzy. Bolkowi V była przypisywana przede wszystkim pycha jako ciężki grzech, którego prawdziwy chrześcijanin powinien się wystrzegać. Część autorów zwracała uwagę na niechrześcijańskie życie seksualne Bolka V, E.S. Piccolomini w tym kontekście wątpił także w jego pocztyalność. Częstoym stereotypem są odwołania do związków Bolka z diablem czy ciemnymi mocami. Specyficznym stereotypem, który możemy łączyć z księciem opolskim, jest także uczoność. W przypadku Bolka V Kaspar Borgen) wskazywał na fakt, że chodziło o studenta uniwersytetu praskiego. Jak starałem się wykazać, takiego twierdzenia nie należy brać dosłownie, ponieważ studiów w Pradze nie można udowodnić żadnym źródłem. Kaspar Borgen) wykorzystał je jako jeden ze środków narracyjnych, który

miał ówczesnego czytelnika przekonać, że książę opolski był rzeczywiście godnym potępienia heretykiem. Stworzony w ten sposób obraz Bolka V cechuje się wielką żywotnością, a z twierdzeniami o herezji księcia opolskiego możemy spotkać się jeszcze dziś.

Słowa kluczowe: Bolko V opolski, herezja, Jan Długosz, Kaspar Borgen, Petr Eschenloer, Eneas Silvius Piccolomini, strategie narracyjne, ruch husycki

David Radek

**The making of a heretic
The case of Bolko V of Opole**

Summary

The aim of the present study is to draw attention to the common stereotypes and literary topoi, which were used by medieval chroniclers to describe the so-called Hussite movement. I focus on the person of Bolko V (ca. 1400—1460), the Duke of Opole, who became infamous as an ally of the Hussite troops. For that reason, numerous authors, not only from Silesia, described him as a Hussite and heretic. Also the actions taken by Bolko V after the Hussite wars attracted the attention of his contemporary writers (e.g. Jan Długosz, Peter Eschenloer, Eneas Silvio Piccolomini, Kaspar Borgen) in a negative way. As I try to show in my study, to a number of the authors mentioned above, the most important thing was Bolko V's support for King George of Poděbrady (Peter Eschenloer, Kaspar Borgen), his attacks on the Polish Kingdom in the 1440s and 1450s (Jan Długosz), and his ally with the Hussites at the beginning of the 1430s. Those very actions taken by the Duke of Opole on the political map of his age decided about the fact that his contemporary chroniclers depicted him as a heretic. In the descriptions of his person we can find numerous stereotypes and rhetorical figures that were commonly used in the Middle Ages to refer to heretics. First of all, Bolko V is accused of pride, a deadly sin that a true Christian should avoid. Some authors mention Bolko V's non-Christian sexual misconduct, and E. S. Piccolomini in this context additionally doubts his accountability. A common stereotype is the accusation of contacts with the Devil or dark powers. A peculiar stereotype is the Duke of Opole's learnedness. Kaspar Borgen mentions Bolko V's studies at the University of Prague. As I try to show, the information concerning Bolko's studies in Prague cannot be proven with any other source. Kaspar Borgen uses that claim as one of his narrative figures in order to convince his readers that the Duke of Opole really was a censurable heretic. The picture of Bolko V created in such a way was very lively and the claims concerning the Duke of Opole's heresy are formulated even today.

Keywords: Bolko V of Opole, heresy, Jan Długosz, Kaspar Borgen, Peter Eschenloer, Eneas Silvio Piccolomini, narrative strategies, the Hussite movement